

Greenchak M. O., Ph.D. in History, associate professor of Department of Philosophy and Political Science of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (Ukraine, Dnipropetrovsk), laborant81@rambler.ru

The transformation of social and political position of manufacturers of Southern provinces of Ukraine in the beginning of XX century

Expands to the social and political position of great industrial bourgeoisie in the beginning of XX century in Southern provinces of Ukraine. Drawn attention to the efforts of manufacturers to prove the need for development in the terms of doing business with regard to the requirements of the bourgeoisie. The finding of the study is to determine the main trends of transformation of social and political requirements of manufacturers in the beginning of XX century.

Keywords: bourgeoisie, businessmen, congress of southern mine-owner, foreign capital, industrial growth.

Гринчак М. А., кандидат исторических наук, доцент кафедры философии и политологии, Днепропетровский государственный университет внутренних дел (Украина, Днепропетровск), laborant81@rambler.ru

Трансформация общественно-политической позиции промышленников южноукраинских губерний в начале XX столетия

Освещается общественно-политическая позиция крупной промышленной буржуазии начала XX века в южнорусских губерниях. Привлекается внимание к попыткам промышленников доказать необходимость улучшения условий ведения предпринимательской деятельности с учетом требований буржуазии. Результатом проведенного исследования является определение основных направлений трансформации общественно-политической позиции предпринимателей начала XX столетия.

Ключевые слова: буржуазия, предприниматели, съезд горнопромышленников, иностранный капитал, индустриальное развитие.

* * *

УДК 94(477)

Кирея В. В.
здобувач, Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України
(Україна, Львів), kyreiaiviktor@meta.ua

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 1918–1919 РР.

Мета даної статті детально проаналізувати кадрове забезпечення військово-повітряних сил Західно-Української Народної Республіки у 1918–1919 рр.

При написанні статті використано такі методи дослідження: методи дедукції та індукції, методи аналізу та синтезу, метод екстраполяції, історико-порівняльний метод, метод узагальнення. При дослідженні застосовано проблемно-хронологічний підхід та принцип історизму. В результаті проведеного дослідження зроблено такі основні висновки: на підставі документів досліджено: в результаті проголошення ЗУНР в цей самий день, 13 листопада 1918 р., у розпорядженні, опублікованому у Вістнику Державного Секретаріату Військових Справ, вказувалося про створення в межах ЗУНР трьох військових областей: Область Львів, котра включала 4 округи, 19 повітів, Область Тернопіль–4 округи, 19 повітів, Область Станіславів–4 округи, 21 повіт.

Досліджено, що військові округи очолювали військові окружні команданти. До окружної команди входили: Командант, Прибійник Команданта, Референт мобілізаційний, інтендантський, а) харчовий, б) наборовий, в) оружний, г) рахунковий, д) обозний. Санітарний, Командант Запасного Коша. Обласні очолювали обласні військові команданти.

Виявлено, що 13 листопада 1918 р. видано мобілізаційне розпорядження, що передавалось до окружних команд повітових комісарів та громад.

Встановлено, що згодом через дані окружні команди проходила мобілізація осіб, придатних до служби в авіації Галицької армії.

Досліджено, що золоті до авіаційного відділу окружні команди і команданти відділів мали терміново передавати до Секретаріату Військових Справ встановленими документами. Виявлено, що дані військовослужбовці вносились у відповідний формуляр встановленого зразка. Встановлено, що фахівців механіків заборонували із закордону. Допомогали людськими фаховими ресурсами і надніпрянці.

Досліджено, що кадровий склад військово-повітряних сил ЗУНР складали військовослужбовці австро-угорської та російської армії, для яких характерна багатонаціональність, різний ступінь авіашколу, відповідно і різні фахові напрямки.

Звання особового складу фігурували від стрільців до полковників. Проаналізовано на підставі документів деякі нюанси кадрової політики командування, що спочатку спрямовувались на залучення немуштрових стрільців (призовники без належного вишколу) для проведення

різноманітних робіт. Проте, згідно виявлених архівних даних, встановлено, що кадрова політика в 1-шій і 2-гій авіасотні згодом поступово спрямовувалась на збільшення кількості професійних підготовлених військових, а кількість невишколених командування зменшувало. В той же час, наприклад, направлення кількості вишколених і невишколених наращувала паралельно, проте невишколені значно переважали вишколених стрільців. Особовий склад небув сталий, постійно коливався. Дані коливання диктувала ситуація на фронті.

Ключові слова: військово-повітряні сили, Західно-Українська Народна Республіка, мобілізація, кадрове забезпечення, кадрова політика.

Вивчаючи державотворчі процеси в Україні у першій половині ХХ ст., кожен розуміє, що ключову роль в умовах зовнішньої агресії відіграють збройні формування. Як не парадоксально, дана обставина актуальною є і в сьогоденнішньому цивілізованому світі. Збройний конфлікт на території Донецької та Луганської областей та ситуація з Кримом це яскраво підтверджують. За подібних умов повноцінна структурована армія відіграє вирішальну роль в державотворенні. Пріоритетне місце в формуванні родів зброї належить кадровому забезпеченні, оскільки це впливає на ефективність, боєдатність армії. Тому досвід кадрового забезпечення родів зброї є цікавою та актуальною проблемою в сучасному світі.

Проблема кадрового забезпечення поверхнево розглядалась в історіографії в 30–ті роки, в колективному виданні І. Крип'якевича, Б. Гнатевича “Історія українського війська” [9]. В даному виданні дуже коротко подано професійні характеристики та бойові заслуги –буквально кількох авіаторів [9, с. 527]. В 90–ті рр. деякий аналіз кадрового складу військово-повітряних сил ЗУНР здійснено львівськими дослідниками Я. Янчаком та В. Чижевським [35, с. 111, 113–115].

В 2000–ні рр. вийшла невелика брошура Я. Янчака “З історії авіації УГА” [34]. Автор поверхнево, опираючись на спогади колишніх авіаторів, подає відомості про кадровий склад військової авіації Галицької армії [34, с.7–8, 17–22]. Певні дані про авіаторів УГА містяться в праці дослідника Я. Тинченка [15]. Даний дослідник використав архівні дані для уточнення військово-біографічних аспектів кадрового складу ВПС ЗУНР, проте зроблено ряд помилок при характеристиці деяких військовослужбовців, крім того наведено вибіркового переліку особового складу. Тинченко подає характеристику особового складу в біографічному довіднику своєї праці, де вміщено спільно виявлені ним авіатори Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки [15, с. 117–153]. Наприклад, у Центральному державному історичному архіві України м. Львова нам вдалось виявити фото загиблого полковника Бориса Губера [30, арк. 38, 38зв] (див. Додаток А, фото 3). Ярослав Тинченко, котрий теж користувався даними архівними матеріалами, стверджує, що Борис Губер перебував в званні сотника [15, с. 77, 78, 79, 80], хоча на тій же фотографії з іншої сторони зазначене звання: полковник [30, арк. 38, 38зв] (див. Додаток А, фото 3). У спогадах колишні авіаторитакже даного військовослужбовця відносять до звання полковника [17, с. 218, 221; 20, с. 11].

Отже, в результаті історіографічного аналізу приходимо до висновків, що питання кадрового забезпечення знайшло часткове відображення в працях

вище вказаних авторів, проте поза їхньою увагою залишилось ряд авіаторів УГА, зроблено деякі помилки при військово-біографічному аналізі. Крім того, потребують детального вивчення мобілізаційні особливості, деякі нюанси, пов'язані з кадровою політикою, які нам вдалось дослідити. Крім того вперше публікуються виявлені нами архівні матеріали, котрі ілюструють деякі особливості з життя особового складу військової авіації Галицької армії.

Мета даної статті детально проаналізувати кадрове забезпечення військово-повітряних сил Західно-Української Народної Республіки у 1918–1919 рр. Відповідно до мети, ставимо наступні завдання: проаналізувати на основі опублікованих документів, архівних даних, спогадів та історіографії особливості мобілізаційних заходів до військово-повітряних сил Західно-Української Народної Республіки; подати військово-біографічний аналіз особового складу, здійснити акцент на професійних здібностях військовослужбовців; дослідити національний аспект при поданні особового складу; класифікувати особовий склад за приналежністю до військових звань за принципом: від найвищого до найнижчого, з урахуванням корекцій військових звань у Галицькій армії; вивчити деякі особливості кадрової політики командування ВПС ЗУНР; подати раніше не публіковані архівні ілюстративні матеріали, котрі стосуються особового складу військової авіації Галицької армії.

Революційні події в Німеччині, Австро-Угорщині, падіння 3 березня 1917 року Російської монархії, утворення на чолі з М. Грушевським Української Центральної Ради а згодом і проголошення 7 листопада 1917 р. Третім Універсалом створення Української Народної Республіки (УНР) спричинили суспільний резонанс і на західній Україні. Усвідомлюючи неминучий крах Австро-Угорської імперії, західні українці усвідомлювали можливість упинитися в складі ворожої на той час Польщі [14, с. 29–31, 63–65].

В “14 пунктах” американського президента Вудро Вільсона стояла вимога про надання націям права на самовизначення. У зв'язку з цим 16 жовтня 1918 р. австрійський цісар Карл видав маніфест, де були заклики про створення націями власних сеймів з метою презентації власних щойно створених держав. Відповідно до цього виникло питання, хто перебере владу в Східній Галичині: українці, що становили абсолютну більшість, чи поляки, котрі вважали дану територію своєю. Поляки посилались на 13-й пункт заяви Вудро Вільсона, де йшла мова про розбудову польської держави в межах заселення поляками.

18 жовтня 1918 р. західні українці створили у Львові Українську Національну Раду (УНР), котра мала подати Відню власний план, який б стосувався українського питання. 31 жовтня 1918 р. у Відні на Раді міністрів вирішувалось питання Східної Галичини, де було обіцяно, що якась кількість залізничних урядовців і старостів при призначенні на посади буде віддана українцям. Власне, коли відбувались вищезазначені дебати, таємний Український військовий комісаріат вирішив захопити владу у Львові. Дане завдання виконував сотник Українських січових стрільців (УСС) Дмитро Вітовський. В результаті операції, яка тривала в

ніч з 31 жовтня на 1 листопада 1918 р., українці зайняли у Львові всі важливі об'єкти, державні будинки, казарми тощо [5, с. 135–136].

А вже 13 листопада 1918 року затверджено тимчасовий закон, згідно якого задекларовано державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, проголошено Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР) [13, с. 12].

Від 13 листопада 1918 р. розпорядженням, опублікованим у Вістнику Державного Секретаріату Військових Справ, вказано про створення в межах ЗУНР трьох військових областей: *А. Область Львів включала:* 1) Округ Львів з повітами: Львів, Жовква, Сокаль, Рудки, Городок. 2) Округ Перемишль з повітами: Перемишль, Добромиль, Мостиська, частину Березова, Лісько, Санік. 3) Рава Руська охоплювала повіти: Рава Руська, Яворів, Ярослав, Цішанів. 4) Округ Самбір – до нього входили повіти: Самбір, Старий Самбір, Дрогобич, Турка. *Б. Область Тернопіль:* 1) Округ Тернопіль охоплює повіти: Тернопіль, Скалат, Терехівля, Збараж. 2) Золочів –повіти: Золочів, КамінкаСтрумилова, Радехів, Зборів, Броди. 3) Округ Чортків –повіти: Чортків, Гусятин, Бучач, Заліщики, Борщів. 4) Округ Бережани охоплював повіти: Бережани, Перемишляни, Бібрка, Підгайці, Рогатин. *В. Область Станиславів:* 1) Округ Станиславів охоплював повіти: Станиславів, Надвірна, Товмач, Богородчани. 2) Округ Стрий охоплював повіти: Стрий, Сколе, Жидачів, Калуш, Долина. 3) Округ Коломия – повіти: Коломия, Косів, Печеніжні, Городенка, Снятин. 4) Округ Чернівці охоплював повіти: Чернівці, Заставна, Кіцмань, Серет, Вашківці, Сторожинець, Вижиця [3, с. 2].

Військовий округ очолював військовий окружний командант. В свою чергу до окружної команди входили: Командант, Прибічник Команданта, Референт мобілізаційний, інтендантський а) харчовий, б) наборовий, в) оружний, г) рахунковий, д) обозний. Санітарний, Командант Запасного Коша. Область очолювали обласні військові команданти [3, с. 2–4].

13 листопада 1918 р. Президент Державних Секретарів Кость Левицький та Державний секретар Військових справ отаман Вітовський видали мобілізаційне розпорядження, котре було передане до окружних команд повітових комісарів та громад [3, с. 2].

Саме через вище зазначені окружні команди проходила мобілізація військовослужбовців придатних до служби в летунському відділі. В розпорядженні, яке підписав 1 грудня 1918 р. Товариш Державного Секретаря Військових Справ в. р. сотник Петро Бубела, вказувалось, що всі зголошення до летунського відділу окружні команди і команданти відділів мають негайно переселати до Секретаріату Військових Справ разом з заявою військовослужбовця про бажання служити в авіа відділі. Потрібно було подати також заключення лікаря даного округу або відділу, це засвідчувало придатність до служби. Мала бути також дописка, очевидно, рекомендаційного характеру [4, с. 2–3]. Дані військовослужбовці вносились в відповідний формуляр встановленого зразка, де вказувалось дата запису, ім'я, прізвище, звання в австрійській армії, місце і дата народження, національність, рід військ, в яких

проходила служба, цивільна і військова освіта, дата вступу до українських військ, дата іменування, вказувалось, до якого роду військ приділявся військовослужбовець, була також графа примітки [28, арк. 4зв–5].

Кадровий склад військово–повітряних сил Української Галицької армії складали пілоти, вояки колишньої австро–угорської та частково російської армій. Серед особового складу були представники різних націй, військових звань, мали різний авіаційний вишкіл. Вважаємо за необхідне подати коротку інформацію про особовий склад, з якої стане зрозуміло про вік, час поступлення на службу, військові звання, фахові особливості, бойовий шлях тощо.

В даній статті особовий склад буде подаватись і аналізуватись за принципом від найвищого до найнижчого військових звань. Відповідно до цього задуму вважаємо за потрібне подати інформацію про встановлені в УГА військові звання (подається станом на 5 грудня 1918 р.): стрілець, старший стрілець, вістун, десятник, старший десятник, бул. ст. десятник, хорунжий, четар, поручник, сотник, отаман, осаул, полковник [4, с. 5]. Характерно, що станом на 30 квітня 1919 р. серед військових звань відбулися деякі конфігурації з назвами, в результаті чого звання набули наступного вигляду: стрілець, старший стрілець, вістун, десятник, підхорунжий, булавний, хорунжий, четар, поручник, сотник, отаман, підполковник, полковник, генерал–четар, генерал–поручник, генерал–сотник [10, с. 533]. Вважаємо подання обох варіантів військових звань доцільним, оскільки при поданні особового складу будуть траплятися військовослужбовці, звання яких дотичні до першого чи до другого варіанту.

Серед полковників військово–повітряних сил Української Галицької армії фігурують в спогадах і архівних матеріалах Борис Губер, Джамбулат Кануков [8, с. 20–21; 28, арк. 16 зв – 17; 29, арк. 11зв]. Також в архівних даних значиться полковник Шабський, про нього відомо тільки, що він командував одним з військово–повітряних підрозділів ЗУНР “І–шим повітроплавним дивізіоном”, чи як називали його згодом – “путобольна сотня”, тобто повітроплавна сотня, котра мала всвоєму розпорядженні прив’язні аеростати. Шабський перебував з 22 лютого 1919 р. разом з даною сотнею в віданні НКГА [27, арк. 67 зв; 11, с. 9–10].

Джамбулат Кануков (01.04.1889 р. н.) народився в м. Беслан (зараз республіка Північна Осетія–Аланія в складі Російської Федерації). Під графою національність в документах значиться як осетин, цивільна освіта–8 класів гімназії, відомо, що мав професійну авіаосвіту [28, арк. 16 зв–17]. Його фаховість підтверджує і П. Франко, в спогадах зазначено, що він мав навіки механіка, вмів переставляти, ремонтувати авіадвигуни, здійснював інженерні експерименти, переставляючи на літаки більш потужніші двигуни, ніж це було передбачено заводськими стандартами. Франко в спогадах стверджує про його належність до князівського роду. Мав бойові нагороди, зокрема відзначений Георгієвським хрестом [20, с. 9]. Почав службу в ВПС Галицької армії 16 грудня 1918 р. Саме тоді на летовище в Красне передислокувався один з авіазагонів Одеського

авіаційного дивізіону(за іншими даними, один з авіазагонів 2–го Подільського авіадевізіону [15, с. 77–78]). Дозвіл на це було дано інспектором авіації Одеського району Самойловим [22, с. 72].

Дослідник А. Харук стверджує, що при прибутті вищезазначеного авіазагону до Красного невдовзі Кануков став командиром сотні, оскільки мав вище звання (полковник), аніж Франко (поручник, звання сотника йому присвоєно 1 січня 1919 р. [20, с. 9]), проте, згідно мемуарних даних, ця інформація не підтверджується. По–перше, коли він прибув і ще довгий період після цього не існувало в Красному ніякої сотні, про що пише Харук [21, с. 36], а існував, згідно мемуарних даних, (також це підтверджує дослідник Л. Шанковський [31, с. 290]), летунський відділ (хоча дослідники часто плутають назви: *летунський відділ*, *Перший летунський полк*, *летунська сотня*, колишні авіатори: П. Франко чи І. Фостаковський досить чітко дані назви розрізняють [20, с. 9; 17, с. 223]) і існував аж до 19 лютого 1919 р. Згідно архівних даних саме цього числа починає фігурувати в документах розподіл на сотні: 1–шу, 2–гу і направчу (ремонтну) [25, арк. 25]. Принаймні 31 грудня 1918 р. в документах ще фігурує назва летничий відділ [27, арк. 27].

Фостаковський пише, що на початку квітня 1919 р. летунський відділ було перетворено на Перший летунський полк, в котрий входили три летунські сотні, 1–ша летунська сотня передислокувалась 9 квітня 1919 р. в с. Дуліби біля Стрия, 2–га залишилась в Красному, і 3–тя, сформована на поч. травня 1919 р., дислокувалась в Тернополі [17, с. 223]. Оскільки фігурування в архівних даних 1–шої, 2–гої, летунської сотні та 3–ї направчої спостерігається вже від 19 лютого 1919 р., ймовірно вищезгадане переформування відбулося в лютому 1919 р. [25, арк. 25].

Франко стверджує, що Джамбулату Канукову пропонували керувати летунським відділом, проте виникали деякі труднощі: по–перше, він не знав добре мови, що ускладнювало ситуацію, по–друге, Франко краще знав ситуацію в летунському відділі, оскільки він ж його і сформував. Відповідно до даної ситуації, згідно наказу Начальної Команди і Державно Секретаріату, Франко залишився командантом летунського відділу, а Кануков його заступником [20, с. 9]. Командантом відділу Франко залишався, як вже зазначалось, до 26 березня 1919 р. [20, с. 9].

Кануков дійсно очолював сотню в Красному, але аж з квітня 1919 р. після вищезгаданої реорганізації летунського відділу, тоді він і став одночасно командантом полку [17, с. 223]. Це підтверджується і архівними даними [25, арк. 26].

Полковник Борис Губер почав службу в летунському відділі з 16 грудня 1918 р. [21, с. 36]. За національністю росіянин, мав фахові знання пілотажу [20, с. 9], про що свідчить факт ведення ним навчання для підвищення фахових знань в авіаційній сфері. 5 лютого 1919 р., проводячи заняття, де розповідав про скидання авіабомб на великі об’єкти, загинув від вибуху п’ятифунтової авіабомби. Бомба вибухнула через те, що при попередньому її складанні, полковник забув поставити пружину між запальний молоток і капсолю, в результаті це стало причиною вибуху при відкручуванні ним пропелера бомби [6, с. 11]. В Центральному

державному історичному архіві України м. Львова нам вдалось віднайти фото загиблого полковника Бориса Губера [30, арк. 38, 38 зв] (див. Додаток А, фото 3). Дослідник Ярослав Тинченко, котрий також користувався даними архівними матеріалами, стверджує, що Борис Губер був сотником [15, с. 77, 78, 79, 80], хоча на тій же фотографії з іншої сторони зазначене звання: полковник [30, арк. 38, 38зв] (див. Додаток А, фото 3). В спогадах також даного військовослужбовця відносять до звання полковника [17, с. 218, 221; 20, с. 11].

Проте в праці Тинченка є слушне зауваження, що не сам полковник Б. Губер розбирав авіабомбу, а хтось з військовослужбовців. Оскільки руки його на фотографії цілі, але сильно пошкоджене обличчя [15, с. 80]. Дійсно дана фотографія таке судження підтверджує [30, арк. 38, 38зв] (див. Додаток А, фото 3), проте це не факт, а припущення.

Серед сотників фігурує Е. Складенко, котрому згідно наказу Начальної команди Українських військ від 13 листопада 1918 р. було поручено здійснювати формування *летучого відділу*. Наказ підписав в 22³⁰ в.р. полковник Стефанів [24, арк. 10]. Проте цей військовослужбовець в спогадах колишніх авіаторів не значиться.

В архівних документах значиться також сотник пілот Сукій, про котрого не знайдено відомостей ні в архівних документах, ні в спогадах, відомо тільки, що 6 квітня 1919 р. він прикривав на винищувачі “Ньюпор ХХІІІ” розвідник “Бранденбург” № 2739, на борту, котрого перебували пілот поручник Рудольфер та доглядник (спостерігач) поручник Костів, здійснювали розвідку по лінії Львів–Городок [25, арк. 97].

Згідно опублікованих документальних матеріалів організатором авіації Української Галицької армії став поручник Українських Січових Стрільців Петро Франко. У Вістнику Державного Секретаріату Військових Справ зазначено, що станом від 1 грудня 1918 року його було призначено згідно тодішньої термінології на військову посаду – *командантлетунського відділу, референт летунства*. Даний відділ підпорядковувався на момент створення Державному Секретаріату Військових Справ [4, с. 2]. Авіаційна реферантура займалась здебільшого адміністративними питаннями, а авіаційний відділ оперативними. Оскільки очолювала ці два відомства одна людина, то зрозуміло, що поділ повноважень був досить умовний [21, с. 35].

У період визвольної війни небуло чітко усталеної універсальної термінології стосовно назви командирів авіаційних частин. На підставі архівних матеріалів можна побачити існування на території Української Народної Республіки таких керівних посад, як: *Начальник Повітряної Фльоти Української Народної Республіки*, також існувала посада – *Інавіадарм*, так називали інспектора авіації Дієвої Армії, авіазагоном управління – *Командір Авіотряду* (дані подані на підставі докладу від 18 жовтня 1919 року) [23, арк. 1, 1 зв].

На той час Петра Франка (12.07.1890 р. н. [16, с. 669]) можна оцінити як перспективного військовослужбовця. В 1915 р. його відзначено медаллю хоробрості II класу [12, с. 263]. В 1916 році він проходив підготовку як технічний старшина в

авіаційній школі Райльовац, розміщена неподалік від міста Сараєво [19, с. 3]. Проте після її завершення австрійське командування недопустило Франка до авіаційних підрозділів. Його призначили на посаду командира кулеметної сотні [12, с. 265]. 1 січня 1919 р. його повисили до звання сотника [22, с. 73; 20, с. 9] (див. Додаток Б, фото 6). Як вже зазначалось вище, 1 грудня 1918 р. його призначено на посаду командантлетунського відділу, котру він обіймав до 26 березня 1919 р., а референтом летунства (на цій посаді він теж був з 1 грудня 1918 р.) був до 10 квітня 1919 року [20, с. 9].

В свою чергу організаторами польських військово–повітряних сил стали: поручник Януш де Борен, поручник Стефан Бастир, поручник Стефан Стец, поручник Євгеніуш Роланд, поручник Владислав Торун. Перелічені військові перебували на момент організації військово–повітряних сил в такому ж званні, як П. Франко [36, s. 50; 37, s. 1608–1625].

Сотник Василь Євський почав службу у відділі приблизно в грудні 1918 р. [22, с. 72–73]. За національністю естонець, в мемуарах характеризується як фаховий вправний пілот [20, с. 10]. Сотник Василь Булатів так само, як і Євський, у відділі з грудня 1918р. [22, с. 72–73]. Франко подає в спогадах ще двох сотників: Новака, і Євгена Пузу [20, с. 9]. Про даних сотників, на жаль, маємо мало даних. Відомо, що сотник Євген Пуза народився на Закарпатті, за фахом авіаспостерігач, очевидно, мав конструкторську освіту. Франко стверджує, що він розробляв конструкцію літака–велосипеда [20, с. 9]. Сотник Фостаковський в спогадах вказує, що станом на 25 травня 1919 р. Є.Пуза обіймав посаду референта летунства при ДСВС [17, с. 231]. Про сотника Новака відомо лише те, що він перебував в військово–повітряних силах Галицької армії недовгий період часу [20, с. 9].

Сотник Іван Шестаков (31.01.1893 р. н.). Під графою місце народження –по документах вказана Бесарабія. Цивільна освіта –реальна школа, військову освіту отримав у школі спостерігачів чи дозорців згідно тодішньої термінології [28, арк. 15зв–16]. У відділі з грудня 1918 р. Завідував фотографічним відділом [20, с. 10; 22, с. 72–73]. Архівні дані підтверджують цю інформацію. Він часто літав з різними пілотами в якості спостерігача: 3 травня 1919 р. з 9¹⁸ до 9³⁵ з пілотом Массикевичом, 8 травня 1919 р. з 11⁰⁵ до 13⁰⁸ з пілотом Кубшом з метою фотографування ворожих позицій в районі Белза, тобто проводив аерофотозйомку [26, арк. 1].

Сотник Федір Алелюхін (27.01.1896 р. н.) народився в м. Петроград, цивільна освіта становила 8 класів гімназії, під графою “військовий вишкіл” в документах вказано: летунський відділ, ймовірно малось на увазі проходження стажування [28, арк. 15зв–16]. Алелюхін фігурує також в звітах про польоти 2–ї летунської сотні. 8 травня 1919 р. з 15²⁵ по 16²⁵ літав на літаку до Стрия [26, арк. 1].

Сотник НекандерЗалозний (03.11.1890 р. н.) Франко подає його ім'я як Нікандер [20, с. 9], хоча по архівних документах він проходить як Некандер [28, арк. 15зв–16]. Місце народження Харциск Донської губернії. Цивільна освіта –реальна школа. Навчався в авіаційній школі для пілотів [28, арк. 15зв–16]. Петро Франко

називає його одним з найкращих пілотів [20, с. 10]. По архівних даних видно, що він часто здійснював авіарозвідку під час служби в 2-й летунській сотні. Зокрема 10 травня 1919 р. 11³⁰ по 12⁴² літав до II корпусу Галицької армії. 13 травня 1919 р. 8¹⁰ по 9¹⁵ перебував на завданні, здійснював розвідку на фронті. 16 травня 1919 р. 7²⁸ по 7⁴⁵ на завданні –розвідка на фронті. 17 травня 1919 р. з 15¹⁰ по 16¹⁰ перебував в повітрі –розвідка Миколаїв–Комарно. 18 травня 1919 р. 15³⁰ по 16³⁵ виконував завдання –розвідка в районі Жовкви [26, арк. 1]. Цей перелік наведено для того, щоб побачити приблизну динаміку вильотів даного пілота.

По архівних документах проходить також сотник Володимир Баранек, відомо, що 1 листопада 1916 р. іменованій поручником, а 1 березня 1919 р. піднесений до звання сотника, більше про нього нема жодних даних, в спогадах він теж не фігурує [29, арк. 11зв].

Згідно наказу № 27 Начальної Команди Укр. Військ від 31 грудня 1918 р. до летунського відділу в Красному 23 грудня 1918 р. прибуло два військовослужбовці в званнях поручників – Рудольф Земик та Іван Фостаковський [27, арк. 27; 24, арк. 41].

Іван Фостаковський (01.01.1890 р. н.) військову підготовку отримав в Катаро, південна Далмація (територія сучасної Хорватії і Чорногорії), де перебував в школі фортечної артилерії в 1912–1913 рр. У 1914 р. підпав під мобілізацію, військову службу проходив в формаціях польової та гірської артилерії. В даний період просунувся по службі від хорунжого до поручника. В авіаційному відділі проходив службу за фахом – авіаспостерігач чи *зорець*, згідно тодішньої термінології. 5 лютого 1919 року в результаті вибуху бомби отримав поранення. В травні 1919 р. знову повернувся до Летунського полку [16, с. 657].

Рудольф Земик (12.11.1891 р. н.) за фахом інженер [28, арк. 7зв–8]. Проте він виконував і інші функції. За архівними документами можна простежити, що 3 травня 1919 р. він разом з пілотом Найгавзером з 14⁴⁵ по 16³⁰ перебував в повітрі, здійснював розвідку в районі Белза, 12 травня 1919 р. він разом з цим же пілотом з 13¹⁷ по 14²⁵ літав до Станиславова–в обох випадках в якості спостерігача. Авіатори УГА здійснювали бойові чи розвідувальні вильоти, як правило, по двоє – пілот і спостерігач [26, арк. 1]. Є відомості, що він навчався в школі старшин, також мав технічну освіту. В українській армії з 10 листопада 1918 р., в званні поручника з 15 жовтня 1918 р. [28, арк. 15зв–16].

Окрім вище поданих поручників, в архівних даних є відомості про ще ряд військовослужбовців даного звання, котрі проходили службу в військово–повітряних силах Галицької армії.

Поручник Теодор Томенко (25.04.1892 р. н.). Під місцем народження в документах вказано: Дебескавці, Коломия. Цивільна освіта –торгова академія. Спеціаліст по прив'язних аеростатах. У званні поручника з 1 травня 1918 р. Під місцем служби вказано: Летучий відділ Тернопіль [28, арк. 4зв–5]. Очевидно малась на увазі 3–тя летунська сотня, котра розміщалась в Тернополі [17, с. 223] або технічна летунська сотня котра до 20 грудня 1918 р. розміщалась теж в Тернополі [11, с. 7; 17, с. 218].

Дослідник Ярослав Тинченко стверджує, що 5 лютого 1919 р. від вибуху авіабомби в летунському

відділі (Красне) даний поручник загинув [15, с. 79–80]. Він посилається на архівні документи [15, с. 79–80, 115]. Проте на даному архівному фото немає імені даного пілота, а лише звання і прізвище, тобто написано: поручник Томенко [30, арк. 43, 43зв] (див. Додаток А, фото 5). Є підозра, що тоді загинув не Теодор, а Василь Томенко, принаймі так стверджує в спогадах Іван Фостаковський, котрий був свідком даних подій, був важко поранений, але зумів вижити [17, с. 221]. Крім цього, в архівних документах вказується, що Теодор Томенко перебував в Тернополі. Тобто він там перебував очевидно після створення 3–тньої летунської сотні, а вона була створена після квітня 1919 р. [28, арк. 4зв–5; 17, с. 223].

Дослідник Харук стверджує, що на початку травня 1919 р. [21, с. 37]. Отже, виходить, що після вибуху 5 лютого 1919 р. він був живий. Ймовірно це міг бути брат Теодора Томенка. Також можна припустити, що поручник Теодор Томенко перебував в Тернополі при функціонуванні там технічної летунської сотні, котра забирала зі збірних станцій в Бродях і Підволочиську авіаматеріал, котрий сортувався в Проміловій школі в Тернополі і відправлявся до Красного [11, с. 7]. 20 грудня дана сотня передислокована до Красного. Фостаковський називає цю сотню: “летунський відділ” в Тернополі [17, с. 218]. З огляду на це можна припустити про перебування там Теодора Томенка, а відповідно після передислокації до Красного 20 грудня 1918 р. саме він міг загинути від вибуху бомби 5 лютого 1919 р. Проте, І. Фостаковський і дослідник А. Харук стверджують, що даною технічною сотнею в Тернополі керував Василь Томенко [17, с. 218; 22, с. 72].

Поручник Франц Рудольфер (29.08.1897 р. н.) народився у Відні, за національністю німець, цивільна освіта–реальна школа. Під графою військовий вишкіл вказана дата: 15.03.1915 р. [28, арк. 15зв–16], очевидно пов'язана з вступом до авіашколи, або із службою при військовій авіації. В українському війську з 10 грудня 1918 р. Звання поручника присвоєне 1 листопада 1918 р., відомо що проходить службу при 1–шій летунській сотні [28, арк. 15зв–16].

В архівних даних значиться поручник Грушт, котрий згідно наказу НКГА № 128 від 27 серпня 1919 р. мав стати референтом та командантом військової авіації ЗУНР при НКГА [24, арк. 217].

Осип Заславський (06.01.1897 р. н.) народився в Тернополі, цивільна освіта – 5 класів реальної школи, стосовно авіавишколу ситуація аналогічна з вищевказаним Францом Рудольфером. Під даною графою вказана дата 1 серпня 1916 р., очевидно з цією датою пов'язане або навчання, або служба в авіаційній сфері. В українській армії з 31 листопада 1918 р., підвищений до звання поручника 31 листопада 1918 р. Служив в 1–шій летунській сотні [28, арк. 15зв–16]. Франко стверджує, що він був спеціалістом по двигунах [20, с. 10].

Антін Хрущ (29.10.1891 р. н.). Місце народження Рожнів на території Галичини, в українській армії з 8 листопада 1918 р. [28, арк. 15зв–16]. Іменованій поручником 1 вересня 1917 р. [29, арк. 12зв; 28, арк. 15зв–16].

Поручник Михайло Савчук (27.09.1892 р. н.) народився в м. Чернівці, навчався в авіашколі, за фахом

спостерігач, пілот. В українському війську з 23 грудня 1918 р. В званні поручника з 1 листопада 1916 р. [28, арк. 15зв–16]. За іншими документами з 1 листопада 1917 р. [29, арк. 12зв].

Поручник Василь Костів (05.02.1889 р. н.). Місце народження м. Тернопіль. Мав технічну освіту, також артилерійський і авіаційний вишкіл. В українському війську з 1 листопада 1918 р. [28, арк. 15зв–16]. Згідно архівних даних за фахом був авіаспостерігачем. Наприклад, 6 квітня 1919 р. о 15²⁰ здійснював виліт на розвідку по лінії Львів–Городок, пілотував літак (розвідник “Бранденбург” № 2739) поручник Рудольфер, поручник Костів виконував функцію доглядника (спостерігача). Під час дислокації ВПС ЗУНР в Тереховлі (за даними Р. Земика, це червень 1919 р.) очолив (замість поручника С. Слезак, котрий відлетів до Відня) ремонтну майстерню [25, арк. 97; 17, с. 232; 7, с. 4–5].

Поручник Микола Ляліч (04.11.1895 р. н.). За національністю хорват, народився в м. Кніш, область Далмація (історична область в північно–західній частині Балканського півострова, територія сучасної Хорватії і Чорногорії). Цивільна освіта –реальна школа. Навчався в військовій академії та в школі пілотів. В українському війську з 13 грудня 1918 р. [28, арк. 15зв–16]. В званні поручника від 1 травня 1917 р. [29, арк. 12зв; 28, арк. 15зв–16].

Петро Франко і М. Шарик в спогадах подають ще одного поручника, про котрого маємо мало документальних відомостей, це Степан Слезак [20, с. 9; 32, с. 67]. Поручник С. Слезак мав конструкторську освіту, ще в Австро–Угорській монархії працював конструктором гідропланів [17, с. 219]. Мав добрі зв'язки з фаховими механіками, відомо, що на його запрошення приїжджали фахівці з Відня для ремонту літаків [17, с. 219]. В летунському відділі Слезак був на посаді завідувача майстернею. Слезак здійснював ремонт літаків, гармат, самоходів [17, с. 219; 18, с. 129]. Розробив навчальний літак з подвійним кермом (для інструктора і учня) для навчання пілотів [11, с. 7]. Згідно архівних даних 15 червня 1919 р. призначений тимчасовим командантом та референтом військово–повітряних сил ЗУНР. Під час дислокації ВПС ЗУНР в Тереховлі (червень 1919 р.) завідував ремонтною майстернею [24, арк. 100; 17, с. 232; 7, с. 4–5].

Авіаспостерігач Іван Фостаковський згадує ще кількох поручників, серед яких фігурують: Орест Гумецький, Василь Томенко, Іван Огар, Іван Люпул, Олекса Басан і Кость Ляліч [17, с. 219, 221]. Стосовно останнього маємо сумніви стосовно правильності подання імені, оскільки в спогадах Франка і по документах він значиться як поручник Микола Ляліч [20, с. 9; 28, арк. 15зв–16].

Орест Гумецький (10.02.1891 р. н.). Народився в м. Дрогобич. Мав освіту авіапілота, також технічну освіту. До українського війська вступив 1 грудня 1918 р. В званні поручника від 1 травня 1918 р. Служив в летунському відділі в Красному [28, арк. 9зв–10]. Загинув 5 лютого 1919 р. від вибуху авіабомби під час навчань [2, с. 51].

Олекса Басан (01.04.1890 р. н.). Під місцем народження в документах вказано: СкалатБібрка. Мав медичну та юридичну освіту. В званні поручника від

1 серпня 1917 р. [28, арк. 7зв–8]. Загинув від вибуху авіабомби при проведенні навчань 5 лютого 1919 р. [1, с. 37]. В Центральному державному історичному архіві України м. Львова є фото загиблого О. Басана [30, арк. 37, 37зв] (див. Додаток А, фото 2).

Про Василя Томенка, Івана Люпула маємо мало відомостей. Відомо, що вони так само, як і вищеподані військовослужбовці, перебували 5 лютого 1919 р. в авіашколі під час вибуху бомби при навчаннях в руках полковника Бориса Губера. В. Томенко помер через кілька годин, а І. Люпул на третій день від втрати крові в Золочівському шпиталі [17, с. 221].

Мало даних і про поручника Івана Огара. Відомо, що він був авіаспостерігачем. Так, згідно документів 8 травня 1919 року разом з пілотом Найгавзером з 11³⁷ по 13²⁵ здійснював поставлене завдання, авіарозвідку в районі Белза [26, арк. 1].

Серед четарів відомі: Микола Серіков, Фелікс Шепарович (брат Едмунда Шепаровича–командантакінної бригади), Федір Яцура, четар Коцко (брат Адама Коцко) [17, с. 219]. В архівних документах також значиться четар Едвард Бернгубер [28, арк. 14зв–15].

Серіков Микола (27.06.1898 р. н.). Народився в Харкові, цивільна освіта: торгова школа, навчався в школі для пілотів. В українському війську з березня 1917 р., в званні четаря з 15 липня 1917 р. [28, арк. 15зв–16]. Здійснював бойові вильоти. Наприклад, 28 квітня 1919 р. з 9³⁵ по 11⁰⁵ здійснив бойовий виліт в напрямку Львова, 29 квітня 1919 р. з 8³⁷ по 10²⁰ бойовий виліт на північ Львова [26, арк. 1]. Дослідник Лев Шанковський стверджує, що на його рахунок було 2 збитих польських літаки [31, с. 291]. Документальні дані засвідчують проведення ним розвідувальних вильотів. Так, наприклад, 3 травня 1919 р. з 9²⁰ по 10⁴⁵ перебував в повітрі, проводив розвідку на фронті під Львовом [26, арк. 1].

Четар Федір Яцура (07.03.1897 р. н.) народився в с. Желдець, Жовківського повіту. Цивільна освіта: гімназія і технологічний інститут. З 1914 р. в Легіоні Українських січових стрільців [16, с. 670].

Про Четарів Коцка і Шепаровича маємо мало даних. Відомо, що обоє станом на лютий 1919 р. перебували в летунському відділі в Красному [17, с. 219]. А після створення в квітні 1919 р. Першого летунського полку належали до 1–шої летунської сотні, котра 9 квітні 1919 р. передислокувалась в с. Дуліби поблизу Стрия [17, с. 223]. Про приналежність Фелікса Шепаровича до звання четаря свідчать архівні документи, він значиться в іменному списку офіцерів Галицької армії [29, арк. 13зв].

Четар Едвард Бернгубер (22.10.1897 р. н.) народився у Відні. За національністю німець. До звання четаря іменованний 1 жовтня 1917 р. Службу проходив в летунському відділі в Красному [28, арк. 14зв–15]. П. Франко в спогадах відносить Бернгубера до звання поручника [20, с. 9]. Цілком ймовірно, що згодом його попросили, бо по документах він значиться як поручник [28, арк. 14зв–15], або просто зроблена помилка самим Франком, хоча, як правило, його дані збігаються з архівними. Бернгубера Франко оцінює як професійного пілота [20, с. 10].

До четарів належав також ХазбулатКануков, брат полковника ДжамбулатаКанукова. Дослідник Ярослав Тинченко пише, що він був хорунжим [15, с. 132]. Проте згідно архівних матеріалів видно, що він був в званні четаря [30, арк. 39, 39зв] (див. Додаток А, фото 4).

Хорунжі, котрі значаться в архівних документах і спогадах колишніх військовослужбовців військово-повітряних сил Галицької армії: Степан Кузьмович, СельвєстрСоневицький, Михайло Мовчук, Леонід Міхенко, Михайло Іванов [28, арк. 14зв–15, 15зв–16]. Франко і Фостаковський в спогадах, окрім вищеподаних військовослужбовців, згадують ще хорунжого Калішевського [20, с. 9; 17, с. 223], проте він в архівних даних не фігурує. Іван Фостаковський подає ще кількох хорунжих, по котрих мало архівних відомостей: Михайло Нестор, Зелений, Кубш, Осип Швець, Кунке [17, с. 219, 223].

Хорунжий Степан Кузьмович (10.12.1893 р. н.). Народився в м. Тернопіль. З 3 листопада 1914 р. в Легіоні Українських січових стрільців. Вступив до українського війська 1 листопада 1918 р. У званні хорунжого з 1 листопада 1918 р. Належав до летунського відділу в Красному [28, арк. 14зв–15].

Хорунжий СельвєстрСоневицький (12.01.1896 р. н.). Народився в м. Бережани. Мав гімназійну освіту. В українському війську з 10 листопада 1918 р. [28, арк. 15зв–16]. Був фахівцем з ремонту двигунів [20, с. 10].

Михайло Мовчук (11.10.1894 р. н.) народився в Зборові. Цивільна освіта: гімназія. Навчався в школі пілотів. До українського війська вступив 7 листопада. Службу проходив в 1-шій летунській сотні [28, арк. 15зв–16].

Леонід Міхенко (30.06.1898 р. н.). Народився в м. Тернопіль. Мав технічну освіту, закінчив школу старшин. З 1 листопада 1918 р. в українському війську. Хорунжим іменованій 20 листопада 1918 р. Службу проходив в летунському відділі в Красному [28, арк. 15зв–16]. Працював в фотографічному відділі разом сотником Іваном Шестаковим [20, с. 10].

Михайло Іванов (03.11.1897 р. н.). Народився в Петрограді (зараз м. Санкт-Петербург Російська Федерація). За національністю росіянин. Навчався в військовій академії. 1 грудня 1917 р. вступив до українського війська. 1 серпня 1918 р. іменованій хорунжим. Службу проходив в 2-гій летунській сотні [28, арк. 15зв–16].

Мало відомостей про хорунжих Калішевського, Михайла Нестора, Зеленого, Осипа Швеця, Кунке. Відомо, що Михайло Нестор і Осип Швець загинули 5 лютого 1919 р. від вибуху авіабомби під час навчань [17, с. 221]. В Центральному державному історичному архіві України м. Львова є фото загиблого Михайла Нестора [30, арк. 36, 36зв] (див. Додаток А, фото 1).

Про хорунжогоКубша відомо, що він походив з Відня, був пілотом при 2-гій летунській сотні в Красному. Здійснював розвідувальні вильоти. Наприклад, 8 травня 1919 р. разом з сотником Іваном Шестаковим з 11⁰⁵ по 1⁰⁸ здійснили авіарозвідку, під час якої сфотографовано ворожі позиції в районі Белза [26,

арк. 1]. Відомо, що він в травні 1919 р. вчинив диверсію, підсипавши залізний дріб в бак літака, на котрому літав полковник ДжамбулатКануков, в результаті чого останній загинув внаслідок падіння літака в районі Озірної.

Усвідомлюючи, що злочин може бути розкритим, він намагався втекти на одному з літаків. Проте був збитий над Тербовлею сотником В. Євським [17, с. 231; 21, с. 40].

Булавні (вище подані звання відносились до старшинської групи звань, починаючи від булавного, йдуть підстаршинські звання): Гриць Шустер, Побережний [17, с. 219].

В архівних даних значиться один булавний старший десятник Василь Кавута (24.04.1891 р. н.). Народився в Дублянах. Мав юридичну освіту, був професійним пілотом. У австрійській армії ніс службу при військово-повітряних силах. В званні бул. ст. десятника від 6 травня 1918 р. В графі про несення служби в документах написано: Летучий відділ Тернопіль [28, арк. 4зв–5]. Тобто мова йде про 3-тню летунську сотню, котра дислокувалась в Тернополі [17, с. 223]. Також це могла бути технічна летунська сотня в Тернополі [11, с. 7].

По документах проходить лише один підхорунжий Маркіян Яворський (06.03.1898 р. н.). Народився в с. Миклашів поблизу Львова (зараз с. Миклашів відноситься до Пустомитівського району Львівської області). Спеціаліст по прив'язних аеростатах, в українському війську з 29 листопада 1918 р. Під графою про несення служби вказано: Летучий відділ Тернопіль [28, арк. 4зв–5]. Мається на увазі 3-тя летунська сотня, котра дислокувалась в Тернополі під командуванням Сотника НекандераЗалозного [17, с. 223], або технічна летунська сотня, котра до 20 грудня 1918 р. розміщалась в Тернополі під командуванням поручника Томенка [11, с. 7; 17, с. 218].

Старші десятники: Жарський, Масикевич, М. Захаріяш, Петро Ткачук [17, с. 219]. Фостаковський відносить до старших десятників Кавуту [17, с. 219], проте в архівних матеріалах він числиться як булавний старший десятник [28, арк. 4зв–5]. Ймовірно був підвищений, або це помилка Фостаковського.

Старшого десятника Жарського Франко оцінює, як талановитого пілота [20, с. 10]. Старший десятник Масикевич служив в 2-гій летунській сотні [26, арк. 1]. М. Захаріяш працював в технічній летунській сотні в Тернополі [11, с. 7]. Про П. Ткачука також мало відомостей, в спогадах Д. Кренжаловського опублікована фотографія даного військовослужбовця. Під фотографією Кренжаловський стверджує, що він був пілотом [8, с. 20].

Також в спогадах фігурують наступні старші десятники: Мельникович, Найгавзер, Томас, Кліш [17, с. 221–223]. Франко їх відносить до десятників [20, с. 9]. Можна булоб припустити, що їх повисили в званні. Проте Фостаковський стверджує, що вони в даному званні були на час прибуття в летунський відділ [17, с. 223].

У спогадах Фостаковський подає фото десятника Данила Залеського [17, с. 239], проте в документах він не фігурує.

Вістуні: І. Явнич, Л. Зарічний, Михайло Томенко (брат В. Томенка), Михайло Шарик [17, с. 219].

Михайло Шарик (24.10.1901 р. н.) народився в с. Денисів Тернопільської обл. [33, с. 7]. Служив кулеметником в 1-шій летунській сотні [16, с. 670].

В спогадах Івана Фостаковського є фото хорунжого Володимира Пилипця [17, с. 237]. Проте під час служби в ВПС Галицької армії він був в званні вістун [16, с. 668].

Володимир Пилипець (14.02.1902 р. н.). Місце народження Скалат, закінчив в м. Тернопіль гімназію, служив в 3-тій летунській сотні. За даними Івана Фостаковського вістун В. Пилипець поступив на службу в військово-повітряні сили, тоді коли основна база перебувала в Теревовлі (згідно спогадів Р. Земика, це червень 1919 р.). Будучи за освітою військовим телеграфістом та телефоністом, його призначено шефом служби зв'язку летунського полку [16, с. 668; 17, с. 232; 7, с. 4–5].

Загальна кількість військовослужбовців в військово-повітряних силах Галицької армії постійно коливалась.

Наприклад, станом на 19 лютого 1919 р. 1-ша летунська сотня нараховувала: 11 старшин, 25 підстаршин, 38 муштрових стрільців, 43 немуштрових стрільців (тобто особи, котрі не мали військового вишколу), разом 117 військовослужбовців. 2-га летунська сотня: 6 старшин, 10 підстаршин, 15 муштрових, 41 немуштрових стрільців, разом 72 військовослужбовці. Направча сотня: 4 старшини, 8 підстаршин, 30 муштрових, 163 немуштрових стрільців, разом 205 військовослужбовців. Взагальному летунський відділ (доречі дана назва офіційна, прощо свідчить напис на печатці, котра фігурує в документах [25, арк. 25]), чи Перший летунський полк нараховував 21 старшин, 43 підстаршин, 83 муштрових, 247 немуштрових стрільців. Загалом 394 чоловік особового складу [25, арк. 25].

26 березня 1919 р. 1-летунська сотня нараховувала 15 старшин, 24 підстаршин, 69 муштрових, 6 немуштрових стрільців, разом 114. 2-га летунська сотня: 6 старшин, 12 підстаршин, 47 муштрових і жодного немуштрового стрільця, разом 65 чоловік. Направча сотня: 2 старшин, 25 підстаршин, 41 муштрових, 169 немуштрових стрільців, разом 237 чоловік. Отже, вцілому в летунському відділі нараховувалось 23 старшин, 61 підстаршин, 157 муштрових, 175 немуштрових стрільців. Загалом 416 чоловік [25, арк. 30].

31 березня 1919 р. 1-летунська сотня нараховувала 15 старшин, 24 підстаршин, 69 муштрових і лише 7 немуштрових стрільців, разом 115 чоловік. 2-га летунська сотня: 6 старшин, 12 підстаршин, 44 муштрових і жодного немуштрового стрільця, разом 62 чоловік. Направча сотня: 3 старшин, 27 підстаршин, 42 муштрових, 167 немуштрових стрільців, разом 239 чоловік. Отже, летунський відділ нараховував 24 старшин, 63 підстаршин, 155 муштрових,

174 немуштрових стрільців. Загалом 416 чоловік особового складу [25, арк. 29].

З вище поданих даних можна прослідкувати кадрову політику військового керівництва, бачимо, що командування 1-шої летунської сотні зменшувало кількість немуштрових старшин, тобто мало підготовлений (призовники), насамперед обслуговуючий персонал. Якщо 19 лютого 1919 р. 1-ша летунська сотня нараховувала 38 муштрових, 43 немуштрових, то 26 березня 1919 р. та ж сотня нараховувала 69 муштрових стрільців, 6 немуштрових. 31 березня 1919 р. – 69 муштрових і 7 немуштрових. Тобто бачимо: поступово велась політика на збільшення кількості вишколених стрільців і зменшення невишколених.

Командування 2-гої сотні також нарощувало кількість вишколених стрільців, відмовившись від не підготовлених, або проведення їх вишколення за певний період. Вже станом на 26, 31 березня 1919 р. тут немуштрових взагалі не було.

Натомість направча сотня нарощувала муштрових і немуштрових паралельно, причому немуштрових, як видно вище, було набагато більше. Помітно, що порівняно з 26 і 31 березням 1919 р. кількість немуштрових зменшилась з 169 до 167 чоловік.

В 1-шій летунській сотні також збільшувалась кількість старшин в проміжку від 19 лютого до 31 березня 1919 р. В 2-гій сотні кількість старшин була сталою. Натомість кількість підстаршин в 1-шій летунській сотні зменшилась на 1 чол. Порівняно з 19.02.1919. В 2-гій кількість підстаршин зросла.

В направчій сотні кількість старшин коливалась в діапазоні: 4–2–3. Проте зростала кількість підстаршин.

Можемо зробити наступні висновки. На підставі документів досліджено, що в результаті проголошення Західно-Української Народної Республіки в цей самий день, 13 листопада 1918 р., у розпорядженні, опублікованому у Віснику Державного Секретаріату Військових Справ вказувалось про створення в межах ЗУНР трьох військових областей: *Область Львів*, котра включала 4 округи (округ Львів – 5 повітів, округ Перемишль – 6 повітів, округ Рава Руська – 4 повіти, округ Самбір – 4 повіти). *Область Тернопіль* складала 4 округи (округ Тернопіль – 4 повіти, Золочів – 5 повітів, Чортків – 5 повітів, Бережани – 5 повітів). *Область Станиславів* охоплювала також 4 округи (округ Станиславів – 4 повіти, Стрий – 5 повітів, Коломия – 5 повітів, Чернівці – 7 повітів).

При аналізі документальних даних досліджено, що військові округи очолювали військові окружні команданти. В свою чергу до окружної команди входили: Командант, Прибічник Команданта, Референт мобілізаційний, інтендантський, а) харчовий, б) наборовий, в) оружний, г) рахунковий, д) обозний. Санітарний, Командант Запасного Коша. Області очолювали обласні військові команданти.

Виявлено, що 13 листопада 1918 р. Президент Державних Секретарів Кость Левицький та Державний секретар Військових справ отаман Вітовський видали мобілізаційне розпорядження, що передавалось до окружних команд повітових комісарів та громад.

Встановлено, що через вищезазначені окружні команди проходила мобілізація осіб, придатних до служби в летунському відділі. В розпорядженні, котре підписав 1 грудня 1918 р. Товариш Державного Секретаря Військових Справ в. р. сотник Петро Бубела, вказувалось, що всі зголошення до летунського відділу окружні команди і команданти відділів мають терміново передавати до Секретаріату Військових Справ із заявою особипро бажання служити в авіа відділі. Вимагалось також заключення лікаря даного округу або відділу, що засвідчувало придатність до служби. Вимагалась також дописка очевидно рекомендаційного характеру.

Виявлено, що дані військовослужбовці вносились в відповідний формуляр встановленого зразка, де вказувалось дата запису, ім'я, прізвище, звання в австрійській армії, місце і дата народження, національність, рід військ, в яких проходила служба, цивільна і військова освіта, дата вступу до українських військ, дата іменування, вказувалось, до якого роду військ приділявся військовослужбовець, була також графа примітки.

Також виявлено, що фахівців механіків заporошували з закордону. Допомогали людськими фаховими ресурсами і надніпрянці.

Досліджено, що кадровий склад військово-повітряних сил ЗУНР складали військовослужбовці австро-угорської та російської армій.

Встановлено, що для особового складу характерна багатонаціональність: осетини, росіяни, українці, естонці, німці, хорвати; різний ступінь авіашиколу, відповідно і різні фахові напрямки, тобто авіспостерігачі, пілоти, конструктори, інженери, механіки, спеціалісти по прев'язних аеростатах, фахівці з аерофотозйомки, дані котрих використовувались для локалізації ворожих об'єктів, кулеметники тощо.

Звання особового складу фігурували від стрільців до полковників. Проаналізовано на підставі документів деякі нюанси кадрової політики командування, що спочатку спрямовувались на залучення немущтрових стрільців (призовники без належного вишколу) для проведення різноманітних робіт. Проте згідно виявлених архівних даних встановлено, що кадрова політика в 1-шій і 2-гій авіасотні згодом поступово спрямовувалась на збільшення кількості професійних підготовлених військових, а кількість невишколених командування зменшувало. В той же час, наприклад, направча сотня кількість вишколених і невишколених нарощувала паралельно, проте невишколені значно переважали вишколених стрільців.

Ці нюанси кадрової політики пояснюються тим, що командування 1-шої і 2-гої авіасотні хотіло наростити професійних вишколених військових, готових до воєнних дій. Натомість направча сотня, котра працювала в тилу, потребувала здебільшого сили, спрямованої на виконання різноманітних робіт, непов'язаних з воєнними діями.

На підставі архівних даних досліджено, що 1-ша летунській сотня збільшувала кількість старшин в проміжку від 19 лютого до 31 березня 1919 р., в 2-гій сотні кількість старшин була сталою. Натомість кількість підстаршин в 1-шій летунській сотні зменшилась на 1 чол. Порівняно з 19.02.1919. В 2-гій кількість підстаршин зросла. Виявлено, що в направчій сотні кількість старшин коливалась в діапазоні: 4–2–3. Проте зростала кількість підстаршин.

Отже, бачимо особовий склад небув сталий, постійно коливався. Дані коливання диктувала ситуація на фронті.

У подальших дослідженнях можна здійснювати аналіз кадрового забезпечення, підготовки, кадрової політики, інших родів зброї Галицької армії.

Додаток А

Фотографії авіаторів Української Галицької армії, що загинули внаслідок вибуху бомби в авіаційній школі 5 лютого 1919 р. (публікуються вперше)

Фото 1. Загиблий хорунжий Нестор (Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ України), ф.640, оп.1, спр.10, арк. 36, 363в)

Фото 2. Загиблий поручник Басан
(ЦДІАЛ України, ф.640, оп.1, спр.10, арк. 37, 37зв)

Фото 4. Загиблий четар Кануков
(ЦДІАЛ України, ф.640, оп.1, спр.10, арк. 39, 39зв)

Фото 3. Загиблий полковник Губер
(ЦДІАЛ України, ф.640, оп.1, спр.10, арк. 38, 38зв)

Фото 5. Загиблий поручник Томенко
(ЦДІАЛ України, ф.640, оп.1, спр.10, арк. 43, 43зв)

Додаток Б

Фото основного засновника військово-повітряних сил
Західно-Української Народної Республіки Петра Франка
(публікується вперше)

Фото 6. Сотник Петро Франко (ЦДАЛ України, ф.640, оп.1, спр.10, арк. 45) 1 грудня 1918 р. призначений на посаду команданта летунського відділу, котру обіймав до 26 березня 1919 р. а референтом летунства (на цій посаді він теж з 1 грудня 1918 р.) був до 10 квітня 1919 року (Франко П. Летунський відділ У.Г.А. / П. Франко // Літопис Червоної Калини. – 1937. – Ч. 11. – С. 9)

Список використаних джерел

- Бендик В. В небе Восточной Галичины / В. Бендик // *Авиация и время*. – 1996. – № 6. – С. 36–38.
- Бендик В. Повітряна війна на українсько-польському фронті / В. Бендик // *Військо України*. – Київ, 1997. – № 9–12. – С. 50–51.
- Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. – Тернопіль, 1918. – Ч. 1. – 1 грудня. – С. 1–4.
- Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. – Тернопіль, 1918. – Ч. 2. – 14 грудня. – С. 1–8.
- Грицак Я. Й. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Й. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
- Земик Р. Дещо про летунство У.Г.А. / Р. Земик // *Український скиталець*. – Йозефів, 1922. – Ч. 13. – С. 9–11.
- Земик Р. Дещо про летунство У.Г.А. / Р. Земик // *Український скиталець*. – Йозефів, 1922. – Ч. 14. – С. 3–5.
- Кренжаловський Д. Перший летунський полк Української Галицької Армії: коротка історія / Д. Кренжаловський // *Український інвалід: Загальний календар для українського народу на рік 1937*. – Львів, 1937. – С. 20–22.
- Крип'якевич І. Історія українського війська / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич. – Львів: Вид-во Івана Тиктора, 1936. – 574 с.
- Крип'якевич І. Історія українського війська / І. Крип'якевич, М. Капустянський, Б. Гнатевич, С. Шрамченко, О. Думін, З. Стефанів, Л. Шанковський, С. Росоха. – 2-ге доп., вид. – Вінніпег: Вид. І. Тиктор, 1953. – 852 с.
- Лемківський І. Летунство УГА / І. Лемківський // *Літопис Червоної Калини*. – 1938. – Ч. 11. – С. 7–10.
- Литвин М. Військова еліта Галичини / М. Литвин, К. Науменко. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2004. – 376 с.
- Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. / М. Литвин. – Львів: Інститут українознавства НАНУ; Інститут Центрально-Східної Європи, 1998. – 488 с.
- Рубльов О.С. Українські Визвольні Змагання 1917–1921 рр. / О.С. Рубльов, О. П. Реєнт. – Київ: Видавничий дім “Альтернативи”, 1999. – 320 с.
- Тинченко Я. Герої Українського неба: науково-популярне видання / Я. Тинченко. – Київ: Темпора, 2010. – 200 с.
- Українська Галицька Армія: матеріали до історії. – Вінніпег: Вид-во Д. Микитюка, 1958. – Т. 1. – 674 с.
- Фостаковський І. Летунство / І. Фостаковський // *Українська Галицька Армія: матеріали до історії*. Т.1. – Вінніпег: Вид-во Д. Микитюка, 1958. – С. 217–240.
- Франко П. Летунський відділ УГА / П. Франко // *Календар Червоної Калини на 1924 рік*. – Львів, 1923. – С. 129–131.
- Франко П. Летунський відділ УГА / П. Франко // *Літопис Червоної Калини*. – 1937. – Ч. 10. – С. 3–5.
- Франко П. Летунський відділ У.Г.А. / П. Франко // *Літопис Червоної Калини*. – 1937. – Ч. 11. – С. 9–12.
- Харук А. Авиация Украинской Галицкой Армии (1918–1920) / А. Харук // *Мир моделей*. – 2003. – № 6 [12]. – С. 35–45.
- Харук А. Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. / А. Харук. – Київ: Темпора, 2008. – 96 с.
- Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1075.–Оп.1. – Спр. 49. – 51 арк.
- Там само. – Ф. 2188. – Оп. 1. – Спр.1. – 241 арк.
- Там само. – Оп. 1. – Спр.38. – 194 арк.
- Там само. – Оп. 1. – Спр.149. – 17 арк.
- Там само. – Оп. 2. – Спр.41. – 381 арк.
- Там само. – Оп. 2. – Спр.136. – 35 арк.
- Там само. – Оп. 2. – Спр.137. – 26 арк.
- Центральний державний історичний архів України, м. Львів.–Ф.640.–Оп.1.–Спр.10.–56 арк.
- Шанковський Л. Українська Галицька Армія: Военно-історична студія / Л.Шанковський.– Вінніпег: Вид. Д. Микитюк, 1974. – 396 с.
- Шарик М. Діти війни: спогади. Ч. II / М. Шарик. – Вінніпег: Клуб приятелів української книжки, 1956. – 128 с.
- Шарик М. З відалі 50 літ: Боротьба за наше обличчя і волю українського народу. Книга перша / М. Шарик. – Торонто–Канада: Накладом українського видавництва “Пробоем”, 1969. – 432 с.
- Янчак Я. З історії авіації УГА / Я. Янчак. – Львів: Ліга-Прес, 2004. – 44 с.
- Янчак Я. Чижевський В. Про авіацію УГА, її історію та бойовий шлях / Я. Янчак, В. Чижевський // *Дзвін*. – Львів, 1998. – № 1 (639). – С. 111–117.
- Kopański T. Lotnicy w obronie Lwowa – listopad 1918 / T. Kopański // *Skrzydłata Polska*. – 1988. – Nr.2. – S. 50–53.
- Madejski Władysław. Lotnictwo pierwszych dniach obrony Lwowa / Władysław Madejski // *Przegląd Lotniczy (Miesięcznik wydawany przez Dowództwo Lotnictwa)* – Warszawa, 1938. – Nr. 11. – S. 1602–1628.

References

- Bendyk V. V nebe Vostochnoj Galichiny / V. Bendyk // *Aviacija i vremja*. – 1996. – № 6. – S. 36–38.
- Bendyk V. Povitrijana vijna na ukrai'ns'ko-pol's'komu fronti / V. Bendyk // *Vijs'ko Ukrai'ny*. – Kyi'v, 1997. – № 9–12. – S. 50–51.
- Vistnyk Derzhavnogo Sekretarijatu Vijs'kovykh Sprav. – Ternopil', 1918. – Ch.1. – 1 grudnja. – S. 1–4.
- Vistnyk Derzhavnogo Sekretarijatu Vijs'kovykh Sprav. – Ternopil', 1918. – Ch.2. – 14 grudnja. – S. 1–8.
- Grycak Ja. J. Narys istorii' Ukrai'ny: Formuvannja modernoi' ukrai'ns'koi' nacii' XIX–XX st. / Ja. J. Grycak. – K.: Geneza, 2000. – 360 s.
- Zemyk R. Deshho pro letunstvo U.G.A. / R. Zemyk // *Ukrai'ns'kyj skytalec'*. – Jozefov, 1922. – Ch.13. – S. 9–11.
- Zemyk R. Deshho pro letunstvo U.G.A. / R. Zemyk // *Ukrai'ns'kyj skytalec'*. – Jozefov, 1922. – Ch.14. – S. 3–5.
- Krenzhalovs'kyj D. Pershyj letun'skyj polk Ukrai'ns'koi' Galyc'koi' Armii': korotka istorija / D. Krenzhalovs'kyj // *Ukrai'ns'kyj invalid: Zagal'nyj kalendar dlja ukrai'ns'kogo narodu na rik 1937*. – L'viv, 1937. – S. 20–22.

9. Kryp'jakevych I. Istorija ukrai'ns'kogo vijs'ka / I. Kryp'jakevych, B. Gnatevych. – L'viv: Vyd-vo Ivana Tyktora, 1936. – 574 s.

10. Kryp'jakevych I. Istorija ukrai'ns'kogo vijs'ka / I. Kryp'jakevych, M. Kapustjans'kyj, B. Gnatevych, S. Shramchenko, O. Dumin, Z. Stefaniv, L. Shankovs'kyj, S. Rosoha. – 2-ge dop., vyd. – Vinnipeg: Vyd. I. Tyktor, 1953. – 852 s.

11. Lemkivs'kyj I. Letunstvo UGA / I. Lemkivs'kyj // Litopys Chervonoi' Kalyny. – 1938. – Ch.11. – S. 7–10.

12. Lytvyn M. Vijs'kova elita Galychyny / M. Lytvyn, K. Naumenko. – L'viv: Instytut ukrai'noznavstva im. I. Kryp'jakevycha NAN Ukrai'ny, 2004. – 376 s.

13. Lytvyn M. Ukrai'ns'ko-pol's'ka vijna 1918–1919 rr. / M. Lytvyn. – L'viv: Instytut ukrai'noznavstva NANU; Instytut Central'no-Shidnoi' Jevropy, 1998. – 488 s.

14. Rubl'ov O. S. Ukrai'ns'ki Vyzvol'ni Zmagannja 1917–1921 rr. / O. S. Rubl'ov, O. P. Rejent. – Kyi'v: Vydavnychjy dim "Al'ternatyvy", 1999. – 320 s.

15. Tynchenko Ja. Geroi' Ukrai'ns'kogo neba: naukovopopuljarnje vydannja / Ja. Tynchenko. – Kyi'v: Tempora, 2010. – 200 s.

16. Ukrai'ns'ka Galyc'ka Armija: materialy do istorii'. – Vinnipeg: Vyd-vo D. Mykytjuka, 1958. – T.1. – 674 s.

17. Fostakovs'kyj I. Letunstvo / I. Fostakovs'kyj // Ukrai'ns'ka Galyc'ka Armija: materialy do istorii'. T.1. – Vinnipeg: Vyd-vo D. Mykytjuka, 1958. – S. 217–240.

18. Franko P. Letuns'kyj viddil UGA / P. Franko // Kalendar Chervonoi' Kalyny na 1924 rik. – L'viv, 1923. – S. 129–131.

19. Franko P. Letuns'kyj viddil UGA / P. Franko // Litopys Chervonoi' Kalyny. – 1937. – Ch.10. – S. 3–5.

20. Franko P. Letuns'kyj viddil U.G.A. / P. Franko // Litopys Chervonoi' Kalyny. – 1937. – Ch.11. – S. 9–12.

21. Haruk A. Avyacyja Ukraynskoj Galyc'koj Armii (1918–1920) / A. Haruk // Myr modelej. – 2003. – № 6 [12]. – S. 35–45.

22. Haruk A. Kryla Ukrai'ny: Vijs'kovo-povitrjani syly Ukrai'ny, 1917–1920 rr. / A. Haruk. – Kyi'v: Tempora, 2008. – 96 s.

23. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshyh organiv vlady ta upravlinnja Ukrai'ny. – F. 1075. – Op. 1. – Spr.49. – 51 ark.

24. Tam samo. – F. 2188. – Op. 1. – Spr.1. – 241 ark.

25. Tam samo. – Op. 1. – Spr.38. – 194 ark.

26. Tam samo. – Op. 1. – Spr.149. – 17 ark.

27. Tam samo. – Op. 2. – Spr.41. – 381 ark.

28. Tam samo. – Op. 2. – Spr.136. – 35 ark.

29. Tam samo. – Op. 2. – Spr.137. – 26 ark.

30. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrai'ny, m. L'viv. – F. 640. – Op. 1. – Spr.10. – 56 ark.

31. Shankovs'kyj L. Ukrai'ns'ka Galyc'ka Armija: Vojenno-istorychna studija / L. Shankovs'kyj. – Vinnipeg: Vyd. D. Mykytjuk, 1974. – 396 s.

32. Sharyk M. Dityjny spogady. Ch. II / M. Sharyk. – Vinnipeg: Kljub pryjateliv ukrai'ns'koi' knyzhky, 1956. – 128 s.

33. Sharyk M. Z viddali 50 lit: Borot'ba za nashe oblychchja i volju ukrai'ns'kogo narodu. Knyga persha / M. Sharyk. – Toronto-Kanada: Nakladom ukrai'ns'kogo vydavnytstva "Probojem", 1969. – 432 s.

34. Janchak Ja. Z istorii' aviacii' UGA / Ja. Janchak. – L'viv: Liga-Pres, 2004. – 44 s.

35. Janchak Ja. Chyzhevs'kyj V. Pro aviaciju UGA, i'i' istoriju ta bojovyj shljah / Ja. Janchak, V. Chyzhevs'kyj // Dzvin. – L'viv, 1998. – № 1 (639). – S. 111–117.

36. Kopański T. Lotnicy w obronie Lwowa – listopad 1918 / T. Kopański // Skrzydlata Polska. – 1988. – Nr.2. – S. 50–53.

37. Madejski Władysław. Lotnictwo pierwszych dniach obrony Lwowa / Władysław Madejski // Przegląd Lotniczy (Miesięcznik wydawany przez Dowództwo lotnictwa) – Warszawa, 1938. – Nr.11. – S. 1602–1628.

Kyrcia V. V., external doctorate student of Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine (Ukraine, Lviv), kyrciaviktor@meta.ua

Staffing in the military air force of West Ukrainian People's Republic in 1918–1919

The purpose of this article is a detailed analysis of staffing in the Military Air Force of West Ukrainian People's Republic in 1918–1919.

In the course of this article preparation, the following methods were applied: deduction and induction methods, analysis and synthesis, extrapolation, historical-

comparative and generalization methods. There was also applied problem-chronological approach and the principle of historicism.

As a result of the study conducted the following main conclusions were drawn: based on the documents examined it was found that by proclamation of West Ukrainian People's Republic (ZUNR) on the same day of November 13, 1918 in the degree, published in the Bulletin of State Secretariat of Military Affairs, there was indicated on establishment within ZUNR territory of three military regions: Lviv region including 4 districts and 19 counties, Ternopil region including 4 districts and 19 counties, Stanyslaviv region including 4 districts and 21 counties.

It has been proved that aforesaid military districts were headed by regional commandants. These regional commandants included Commandant, Commandant-Devotee, Mobilization Abstractor, Quartermaster a) food, b) enrollment, c) weapon, d) counting, e) supply and transport; ambulance responsible officer, Reserve Unit Commandant. The regions were headed by regional commandants.

It is established that on November 13, 1918 there was issued a mobilization order which was forwarded to the county authorities of the district commissioners and communities.

It is found that on the next stage the mobilization of people, able-bodied for military service in Air Forces of Galician Army, was implemented through these district bodies.

It was studied that every consent to serve in the aviation division had to be reported immediately by district teams and commandants to the Secretariat of Military Affairs with all established documents. As revealed by the study these soldiers were registered in the relevantly established record of service. Specialists-mechanics were found out to be invited from abroad. Inhabitants of Naddniproshchyna also contributed with their professional human resources.

As found out by the research the staff composition of ZUNR Air Force constituted military officers from Austro-Hungarian and Russian armies, which were characterized by multinational factor, different degrees of aviation education and skills and by a variety of professional areas respectively.

The grade titles of military personnel ranged from riflemen to colonels. Based on the document there was analyzed some nuances of the command's personnel policy, which were initially focused on not trained riflemen attracting (recruited without proper training) for different works conducting. However, according to the identified historical data, it is found that the personnel policy of the 1st and 2nd aviation sotnia started gradually focusing on increasing the number of trained professional soldiers and thus the number of untrained personnel was reduced by the command. At the same time, the repairing sotnia increased the number of trained and untrained simultaneously though untrained ones dominated over trained riflemen. Military staff composition was not stable and constantly fluctuated. These fluctuations were caused by the situation on the front line.

Keywords: military aviation, Western Ukrainian People's Republic, mobilization, staffing, staffing policy.

Кирея В. В., соискатель, Института украиноведения им.

И. Крипакевича НАН Украины (Украина, Львов), kyrciaviktor@meta.ua

Кадровое обеспечение военно-воздушных сил Западно-Украинской Народной Республики 1918–1919 гг.

Цель данной статьи подробно проанализировать кадровое обеспечение военно-воздушных сил Западно-Украинской Народной Республики в 1918–1919 гг.

При написании статьи использованы следующие методы исследования: методы дедукции и индукции, методы анализа и синтеза, метод экстраполяции, историко-сравнительный метод, метод обобщения. При исследовании применен проблемно-хронологический подход и принцип историзма. В результате проведенного исследования сделаны следующие основные выводы: на основании документов исследовано: в результате провозглашения ЗУНР в этот же день, 13 ноября 1918 г., в распоряжение, опубликованном в Вестнике Государственного Секретариате Военных Дел, указывалось о создании в пределах ЗУНР трех военных областей: Область Львов, которая включала 4 округа, 19 уездов, Область Тернополь – 4 округа, 19 уездов, Область Станислав – 4 округа, 21 уезд.

Исследовано, что военные округа возглавляли военные окружные команданты. К окружной команде входили: Командант, Сторонник команданта, Референт-мобилизационный, интендантский, а) пищевой, б) наборов, в) оружейный, г) счетный, д) обозный, Санитарный, Командант Запасного Коша. Области возглавляли областные военные команданты.

Выявлено, что 13 ноября 1918 г. выдано мобилизационное предписание, которое передавалось в окружные команды уездных комиссаров и общин.

Установлено, что со временем через данные окружные команды, проходила мобилизация лиц, годных к службе в авиации Галицкой армии.

Доказано, что заявки к авиационному отделу окружные команды и команданты отделов должны были срочно передавать в Секретариат Военных Дел установленными документами. Выявлено, что данные военнотружущие вносились в соответствующий формуляр установленного образца. Установлено, что специалистов механиков приглашали из заграничи. Помогали человеческими профессиональными ресурсами и надниррячи.

Доказано, что кадровый состав военно-воздушных сил ЗУНР составляли военнотружущие австро-венгерской и русской армий, для которых характерна многонациональность, разная степень авиаподготовки, соответственно и различные профессиональные направления.

Звание личного состава фигурировали от стрелцов до полковников. Проанализированы на основании документов некоторые нюансы кадровой политики командования, сначала направлялись на привлечение немунитрованных стрелцов (призывники без надлежащей подготовки) для проведения различных работ. Однако, согласно выявленных архивных данных,

установлено, что кадровая политика в 1-й и 2-й авиасотни впоследствии постепенно направлялась на увеличение количества профессиональных подготовленных военных, а количеством муштрованных командование уменьшалось. В то же время, например, направка сотня количество муштрованных и немущтрованных наращивала параллельно, однако немущтрованные значительно превышали муштрованных стрелцов. Личный состав не был постоянный, постоянно колебался. Данные колебания диктовала ситуация на фронте.

Ключевые слова: военно-воздушные силы, Западно-Украинская Народная Республика, мобилизация, кадровое обеспечение, кадровая политика.

* * *

УДК 94(438).081

Синяк С. Л.

викладач кафедри всесвітньої історії,
Рівненський державний гуманітарний університет
(Україна, Рівне), ssyniak@mail.ru

КУЛЬТУРНО-ВИХОВНИЙ НАПРЯМ РОБОТИ ПОЛЬСЬКИХ ПАРАМІЛІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВОЛИНІ У 1921–1939 РР.

Розглянуто культурно-виховну роботу польських парамілітарних організацій на Волині у 1921–1939 рр., зокрема, досліджено внесок польських парамілітарних організацій у культурно-виховному житті Волині у 1921–1939 рр.

Мета дослідження – проаналізувати здобутки польських парамілітарних організацій у культурно-освітньому житті на Волині у 1921–1939 рр.

В культурно-виховній роботі польських парамілітарних організацій на Волині у 1921–1939 рр. великою проблемою була неграмотність, невміння читати та писати родин осадників та місцевого населення. Територія “східних кресів” ще за царського режиму була такою занедбаною у культурному плані, що не було сучасних поштових станцій, тільки у містах знаходились пошти, а село взагалі не випускало газет, за винятком повісток, як, наприклад, повістка у суд, лист з Америки і т.д. Та й отримували листи із запізненням, через довгу дорогу, що проходила через місцеві гміни та солтисів.

Ключові слова: Союз Осадників, Стрілецький союз, культурно-виховна робота, Друга Річ Посполита, стрілецький клуб, Народний будинок, вечорниці.

Після підписання Ризького мирного договору в 1921 р. до новоутвореної Другої Речі Посполитої відійшли західноукраїнські землі по лінії Керзона. Саме на цей час припадало утворення на території Волинського воеводства перших польських парамілітарних організацій, головними цілями, яких була військово-фізична, економічна, господарська та культурно-виховна діяльність.

Історіографія проблеми культурно-виховної діяльності польських парамілітарних організацій на Волині у вітчизняних так і польських істориків майже відсутня. По-суті даного питання частково торкалися в своїх роботах польські дослідники. Яскравими представниками польської історіографії є – Я.Стовбняк–Смогоржевська [25], А. Закревська [26].

Великим досягненням польських парамілітарних організацій на Волині була культурна та суспільна робота, яка ставила за мету виховання освіченої людини. Вона втілювалася через створення бібліотек, читалень, клубів, організацію лекцій та зібрань, проведення різноманітних екскурсій, з'їздів, конференцій, виступів, театральних вистав і п'єс, кінематографічних показів, концертів. Неабияку роль при цьому відігравала наявність власного друкованого часопису, публікація різноманітних інформаційних матеріалів, які стосувалися союзних та суспільних справ [3, арк. 68].

Польські парамілітарні організації робили все для того, аби кожний відділ, округ, область мали власний культурний центр, клуб, бібліотеку з читальнею, а

також по можливості аматорську сцену, оркестр та хор. Саме таким чином, вони намагалися “пристрастити” населення до культурно-ціннісних орієнтирів. Важливим чинником, який координував би культурно-просвітницьку роботу, був власний культурний центр. У Союзу Осадників – це був Народний Дім, у Стрілецького Союзу – клуб [26, s. 37].

Саме на території клубу Стрілецького Союзу цементувалося життя кожного члена організації. Тут кожен міг знайти роботу, яка відповідала б його здібностям чи потребам. В аматорських колективах вчили правильно читати, навчали театральній майстерності, співам, щоб кожен присутній міг задовольнити свої культурні потреби. Через мережу клубів Союз підкреслював свою культурну діяльність, що втілювалася через суспільно-виховний характер [1, арк. 86; 22, s. 36].

Від початку існування Стрілецького Союзу побудова клубів стала пріоритетним завданням. І хоча справа з організацією цих культурних установ ніби зрушила з місця, однак проблему з їх розміщенням було вирішити набагато складніше. На кінець 20-х рр. ХХ ст. проблема приміщень для клубів Стрілецького Союзу частково вирішилася. Станом на 1935 р. Союз у своєму розпорядженні мав 7866 клубів. Половина округів та підокругів у 1931–1937 рр. характеризувалася стабільним зростанням кількості цих культурних закладів. Найбільша динаміка росту проглядалася в таких округах, як “Варшава”, “Познань”, “Перемишль” та підокруг “Тернопіль”. Для порівняння, в окрузі (підокрузі) “Луцьк” з 1931 по 1937 рр. кількісне зростання клубів складало: 1931–32 рр. – 111, 1932–33 рр. – 130, 1936–37 рр. – 236 [15, арк. 16]. У підокрузі “Тернопіль” відповідно 340, 434 та 547. Станом на 1 липня 1938 р. стрілецьких будинків у Луцьку було: закінчених 13; у процесі будівництва перебувало 20. У підокрузі “Тернопіль”: закінчених – 14 та у будівництві перебували – 13 [25, s. 135].

Коли в Стрілецькому Союзі культурно-освітнім закладом був клуб, у їхніх “колег” осадників таку роль відіграв Народний будинок. Для розбудови Народних будинків Союзом Осадників було утворено Товариство Народного Дому. До його прерогатив входило сплата членських внесків членів Товариства на будівництво Народних будинків та участь останніх безпосередньо в самих будівельних роботах.

Найбільший успіх в організації Народних Будинків мала Волинь. Їх тут нараховувалось 46. Найбільш біднішим на ці культурні заклади було Віленське воеводство, яке мало всього 3 Народних Будинки. Допомога, виділена через Головне Управління Союзу Осадників з Освітнього Фонду для всіх 72 Народних Будинків, становила 234586 зл., що складало близько 10% вартості коштів будівництва. Один Народний Будинок припадав на 120–125 родин осадників [20, s. 59].

У 1938 році повітовий Союз Осадників заклав початок будівництво Народних Будинків у таких відділах, як Хорів, Тайкури, Стрільце – Велике, Понятівка та Ляхів – Подчепки [4, арк. 92]. Головною перешкодою в побудові Народних Будинків у зазначених місцях став брак коштів від держави. Актуальною стала проблема будівництва повітової